

mesnevi
öyküleri
MEVLANA

1381
1382
1383

ANTİK

MESNEVİ ÖYKÜLERİ

Mevlana Celaleddin-i Rumi

ANTİK DÜNYA KLASİKLERİ
Temmuz 2017

MEVLANA VE MESNEVİ ÜZERİNE

Hazreti Mevlana, 30 Eylül 1207 tarihinde, Horasan bölgesinde, bugün Afganistan'ın kuzeyinde kalan Özbekistan sınırına yakın bir yerde bulunan Belh şehrinde dünyaya gelmiştir.

Babası, Sultanu'l Ulema diye bilinen Bahaeddin Veled'dir. Âlim ve arif yetiştiren bir ailedendir ve Belh'te büyük bir üne sahiptir. Etrafında büyük bir saygı yumağı oluşmuştur. Halk ona büyük bir ilgi ve hayranlık göstermiştir.

Mevlana'nın doğduğu yıllarda Belh, Harzemşahların hâkimiyetindedir. Bu dönemde siyasi birlik bozulmuş, Moğol istilasını da kendini iyiden iyiye hissettirmeye başlamıştır. Bu koşullar altında Bahaeddin Veled, Horasan'dan göç etmeye karar vermiştir.

Mevlana ve babasının kitaplarında bu göçün sebepleri anlatılmamakla beraber, bölgenin siyasi durumundan duyulan rahatsızlığın ve Moğol istilasının vereceği zararları önceden sezmenin bu kararda etkili olduğu düşünülmektedir.

Mevlana'nın ilk gençlik yıllarını yaşadığı dönemde Bahaeddin Veled, ailesi ve yakınları ile kabile halinde uzun bir yolculuğa çıkar. Kafile, Nişabur, Bağdat gibi şehirlerde konaklayarak

Hicaz'a varır. Kafiledekiler hac görevlerini yerine getirir. Şam üzerinden Anadolu'ya geçerler.

Bu yolculuğun bir meyvesi de kafiledekilerin, Feridüddin Atar, İbn-i Arabî gibi devrin ünlü bilginleriyle tanışıp onlarla dostluk ilişkileri kurmalarıdır.

Mevlana ve ailesi dört yıl kadar Erzincan'da ikamet etmiş, sonra Karaman'a geçmiştir.

Mevlana, on yedi yaşındayken burada, Lala Şerefeddin'in kızı Gevher Hatun'la evlenir. Bu evlilikten Sultan Veled ve Alaaddin Çelebi dünyaya gelir. Mevlana'nın annesi ve ağabeyi, yedi yıl ikamet ettikleri Karaman'da vefat eder.

Selçuklu sultanlarının Bahaeddin Veled'in ilmî derinliğini ve bilgeliğini öğrenip onu ısrarla davet etmeleri üzerine aile, Selçuklu Devleti'nin başkenti Konya'ya yerleşir.

İki yıl sonra Bahaeddin Veled seksen beş yaşında vefat eder. Çok sayıda insanın katıldığı bir cenaze töreniyle toprağa verilir.

Mevlana yirmi dört yaşında babasının makamına geçmiştir.

Kaynaklara göre Mevlana'nın asıl adı Muhammed'dir. Celaleddin, onun lakabıdır. Ancak kendisine duyulan saygıdan dolayı ona birçok unvan verilmiştir.

Mevlana kelimesi Arapçada "efendimiz" anlamına gelmekte ve bir saygı ifadesi olarak kişi adlarının önüne konmakta iken zamanla Celaleddin-i Rûmî için kullanılan özel bir isme dönüşmüştür.

Bugün "Mevlana" dendiğinde akla doğrudan Celaleddin-i Rumi gelmektedir. Bunun dışında Hüdavendigâr, Hünkâr, Şeyh, Rûmî, Molla Rûmî, Hazret-i Pir unvanları da onun için sıklıkla kullanılır.

Rûmî sıfatının kullanılması ise onun çocukluk dönemi dışındaki bütün ömrünü Diyar-ı Rûm'da (onun yaşadığı dönemde Anadolu'ya verilen isim) geçirmiş olmasından kaynaklanır.

Mevlana, babasının çevresinde oluşan geniş ilim ve kültür halkasından edindikleriyle yetinmez; çok ciddi bir öğrenim görür. Tasavvuf terbiyesi alır; tefsir, fıkıh, hadis, dilbilim gibi devrin geçerli ilimlerini yetkin hocalardan öğrenir. Babası vefat ettiğinde onun yerine geçebilecek derecede ilmî donanımına sahip olduğu halde öğrenimini sürdürmeye devam eder. Bunun için Burhaneddin Muhakkik Tirmizî'den dersler alır; Şam ve Halep'e giderek Kemaleddin bin Adîm gibi âlimlerden yararlanır. Bu sırada ünlü sufilerle dostluklar kurar medreselerden yüksek dereceyle icazetler alır. İlim ve tasavvuftaki derinliği onun ününü kısa zamanda Konya dışına taşır.

1244'te, Konya'ya kimliği hakkında çok şey bilinmeyen biri gelir. Adı, Şemseddin Muhammed'dir; kara bir çula bürümüş, coşkulu, farklı tavırlar sergileyen bir adamdır. Gelir, Mevlana ile tanışır ve Mevlana'nın hayatında her şey değişir.

Mevlana, Şems ile öyle derin sohbetlere dalar ki kendisini derse bekleyen öğrenci ve müritlerinin yanına uzun süre inmez. Onu sevenlerin bu bekleyişleri aylarca sürer. Çünkü Mevlana, Şems'i, Allah'ın bir lütfu olarak bilmiş ve kendini onun Allah aşkıyla ve sırlarla dolu sohbetlerine her şeyi, herkesi unutacak derecede kaptırmıştır.

Hiçbir yere kök salmayıp şehir şehir dolaşan Şems de Mevlana'yı dost bilmiş onun önünde boyun eğmiştir.

Bu durum, Mevlana'nın öğrenci ve müritlerini rahatsız eder. "Bu adam kim oluyor da şeyhimizi, ırmağın saman çöpünü kapıp sürüklediği gibi kapıp bizden ayırıyor!" diye söylenmeye

başlarlar. Kıskançlıklar, kızgınlıklar, homurdanmalar o kadar artar ki Şems, kimseye haber vermeden Konya'dan ayrılır.

Aralarında oluşan derin dostluktan sonra bu ayrılık, Mevlana'yı derinden sarsar. İlgi ve sevgi bekleyen müritleri onun halini görünce pişman olup üzüntüsünü giderecek çareler ararlar. Mevlana'nın oğlu Sultan Veled, Şam'a giderek Şems'i arar. Sonunda bulur ve geri getirir.

Mevlana, Şemsi çok sevdiği evlatlığı Kimya Hatun ile evlendirir. Ancak bu beraberlik uzun sürmez. Şems yeniden kaybolur ve bu kez bütün aramalara rağmen bulunamaz. Şems-i Tebrizî sır olmuştur.

Şems kaybolunca Mevlana için ateşli bir özlem, bir arayış dönemi başlar. Bu özlem ve arayış, şiirlerinin yer aldığı *Divan-ı Kebir* adlı eseri yazdırır ona.

Yaşadığı ruhi tecrübeler Mevlana'nın *Mesnevi*'yi yazacak kıvama gelmesinde etkili olmuştur.

Mesnevi'nin yazımında Mevlana'ya öğrencisi Hüsameddin Çelebi de kâtiplik yaparak yardım etmiştir.

Mevlana 17 Aralık 1273 tarihinde vefat eder.

Mevlana, ölümü bir ayrılık olarak değil, Yaradan'a kavuşma olarak düşünür. Onun için ölüm anına, "Şeb-i Arûs" (kavuşma gecesi) der.

Mevlana'nın cenazesi bir sevgi seline dönüşmüştür. Her yaştan, her dinden, halk onun kavuşma şenliğine katılır. Sabahleyin yola çıkarılan cenaze ancak gün batımına doğru toprağa verilmiştir.

Mevlana sevenlerine şu vasiyeti bırakır:

“Size, gizlide ve açıkta Allah’tan korkmayı, az yemeyi, az uyumayı, az konuşmayı, isyan ve günahları terk etmeyi, oruç tutmayı, namaza devam etmeyi, şehveti terk etmeyi, bütünü yaratıklardan gelen cefaya tahammül göstermeyi, aptal ve cahillerle oturmamayı, güzel davranışlı ve olgun kişilerle birlikte bulunmayı vasiyet ediyorum. İnsanların en hayırlısı, insanlara yararı olanıdır. Sözün en hayırlısı, az ve anlaşılır olanıdır.”

Mesnevi, Mevlana’nın en tanınmış eseri olduğu gibi uygarlığımızın ve klasik edebiyatımızın da değerli ürünlerinden biridir. Mevlana’nın en olgun döneminde, hayatının son on beş yılında yazılmıştır.

Mesnevi, halen Mevlana Müzesi’nde sergilenen 1278 tarihli, elde bulunan en eski nüshaya göre 25.619 beyitten ve altı ciltten oluşan dev bir eserdir.

Mesnevi, aslında Doğu edebiyatında kullanılan ve mısraları kendi arasında kafiyeli uzun manzum eserlere verilen genel adıdır. Mesela, Fuzulî’nin *Leyla ile Mecnun*’u, Şeyhî’nin *Harnâme*’si birer mesnevidir. Ancak, Mevlana eserine özel bir ad koymadığı ve kitap içinde birkaç kez ondan mesnevi diye söz ettiği için bu dev eser, *Mesnevi* olarak anılmış ve bu, ona ad olmuştur.

Mesnevi, öğretici bir eserdir. Konular, sıcak bir söyleşi üslubuyla anlatılmıştır. Belli kurallara bağlı kalınmadan gönüllere seslenme yolu seçilmiştir. Söylenenin iyice anlaşılması için bolca örnek verilmiştir. Bunun için hikâyelerden yararlanılmıştır. Çoğu zaman hikâye içinde hikâye anlatma yoluna başvurulmuştur.

Mesnevi’de anlatılan hikâyelerin çok farklı kaynaklardan alındığı bilinmektedir. Başta Kuran-ı Kerim ve dinler tarihi

olmak üzere Hint ve Fars kökenli *Pançatantra*, *Kathasaritsagara*, *Kelile ve Dimne*, *Mantıku't-Tayr*, *İlahiname* gibi eserler bu kaynaklar arasında sayılabilir.

Şüphesiz Mevlana, hangi kaynaktan yararlanırsa yararlansın ele aldığı konuyu olabildiğince güçlü ve derinlikli anlatabilmek için kendi üslubunu da *Mesnevi*'sindeki hikâyelere katmıştır.

Mesnevi, ahlaki değerleri ve ideal bir toplumda uyulması gereken kural ve davranışları içerdiği için toplumsal bir değer olarak görülmüştür. Bütün İslam coğrafyasında okunan temel kitaplar arasında en başta gelenlerden biri olmuştur. Onu açıklayan çokça eser yazılmıştır. Aradan geçen yaklaşık yedi yüz yılı aşkın süreye karşın bugün bile *Mesnevi* okumaları, özellikle Anadolu'da bir gelenek halinde devam etmektedir.

Mesnevi, 13. yüzyıl Anadolu'sundan çağlar boyunca bütün insanlığa seslenen bir eserdir. Bu hiç şüphesiz, Mevlana'nın, yaşadığı şehrin ve çağın ahlak ve kültüründen yola çıkarak bütün insanların her devirde sahip olması gereken değerleri sıcak, çarpıcı bir anlatımla yürekten gelen bir sesle anlatmasından kaynaklanmaktadır.

Mesnevi'de aşk, ahlak, ilim, akıl, hakikat gibi yüzlerce kavramın yanı sıra iyilik, kötülük, cömertlik, cimrilik, dünya hırsı, bilgelik, yardımseverlik, doğru ve yanlış dindarlık gibi güncelliğini her zaman koruyan konuların ele alındığı nefis hikâyeler anlatılır. Bu özellikleriyle *Mesnevi*, her çağa hitap ettiği gibi her yaşa ve zümreye de hitap etmektedir.

Felsefeyle, doğa bilimleriyle, din, tasavvuf ve ahlakla, edebiyatla, özdeyişlerle ilgilenenlerin her biri için *Mesnevi*'de girip gezinebilecekleri derin vadiler vardır.

Tasavvufi kodları henüz çözemeyen, ince mecazları, Mevlanaca kimi zaman özellikle gizlenmiş manaları kavrayamayan gençler için *Mesnevi*'deki hikâyeler, sonsuz bir denize açılan kapı niteliğindedir. Yorulmadan okunacak, keyif alınacak her hikâyede aslında bir insanlık dersi taşımaktadır. Her hikâyeye, daha derin, daha kapsamlı düşüncelerin kavranabilmesi için anlatılmıştır.

Mesnevi'de toplam 254 hikâyeye yer almaktadır. Elinizdeki çalışmada bu hikâyelerden 76 tanesinin öykü formunda uyarlamalarına yer verilmiştir.

Öykülerin özgün formları için Süleyman Nahifi tarafından çevirisi yapılan ve Âmil Çelebioğlu'nun sadeleştirdiği *Mesnevî-i Şerif* (Timaş Yayınları, Kasım 2010, İstanbul) nüshasından yararlanılmış; *Mesnevi*'deki cilt ve beyit sıralaması esas alınmıştır.

Bu öyküleri okuyup anladığınızda, bir bakıma kendinizi, *Mesnevi*'nin kapısından girmeye hazırlamış olacaksınız. Öyleyse bu kitabı, sonsuz bir okyanusa, zengin bir manevi dünyası olan *Mesnevi*'ye kulaç atmanın bir vizesi olarak okumayı deneyebilirsiniz.

Keyifli okumalar.

MESNEVİ
I. CİLTEN ÖYKÜLER

KEL PAPAĞAN¹

Bir bakkalın sevimli, rengârenk tüylü, üstelik de konuşabilen bir papağanı vardı.

Bu papağan alışverişe gelenlere güzel sözler söyler, onlarla şakalaşırđı. Bakkalın dükkânı bu şirin papağanın güzel sözlerini dinlemek için gelen müşterilerle dolar taşardı. Bu papağan, bakkal, dükkânda bulunmadığı vakitlerde dükkâna bekçilik de ederdi.

Bir gün papağanın sahibi evine gitti. Papağan da her zamanki gibi dükkâna göz kulak oluyordu. Ansızın bir kedi, fare yakalamak niyetiyle dükkâna daldı. Zavallı papağan, kediyi görünce can korkusuyla dükkânın bir ucundan diğerine uçtu. Bu sırada bir gülyacağı şişesine çarparak onu devirdi. Devrilen şişenin içindeki yağ bakkalın koltuğuna da sıçradı.

Bir süre sonra bakkal geldi. Gönül huzuruyla yerine oturdu. Ancak çok geçmeden gördü ki dükkân yağ içinde kalmış, üstelik güzelim elbisesi de yağlanmış... Bu duruma öfkelenen bakkal,

---

1 Özgün ismi "Bakkal ve Dudunun Hikâyesi" olan bu öykü, Mesnevî, C. I, Beyit: 255 – 273 arasından uyarlanmıştır.

papağanı suçladı. Kızgınlıkla yerinden kalktı, gidip papağanın başına sertçe vurdu.

Darbenin etkisiyle papağanın dili tutuldu. O güzel renkli tüyleri döküldü ve başı kel oldu.

Mekânın neşesi papağan konuşmaz olunca müşteriler de dükkâna uğramaz oldular.

Bakkal çok pişman olmuştu. Durmadan ah edip duruyor, saçını başını yoluyordu:

“Yazık, çok yazık! Sevgili papağanım benim. Nasıl kıydım o güzel sesliye? Elim kırılıydı da vurmasaydım ona!”

Aradan üç gün ve üç gece geçti. Bu sürede bakkal, kuşu konuşturabilmek için elinden geleni yaptı. Fakat kuş gagasını açıp da tek laf etmedi.

Bakkal, dükkânında ağlamaklı, ümitsiz, ne yapacağını bilmez bir halde oturuyordu. O sırada dükkânın önünden, bıyıkları, sakalı, kaşları ve başı tıraşlı bir derviş geçti.

Bunu gören papağan, hemencecik dile geldi ve dervişe selendi:

“Ey derviş, sen neden kel oldun? Yoksa sen de mi raflardaki şişeleri devirip gülyağı döktün?”

Yoldan geçenler papağanın, dervişini kendine benzetmesine katıla katıla güldüler.

TAVŞANIN AKLI²

Yemyeşil bir ovada birçok hayvan bir arada yaşıyordu. Ancak bir aslan yüzünden çok huzursuzlardı. Çünkü aslan, sürekli pusu kuruyor ve büyük küçük ayırt etmeden önüne gelen her hayvanı avlıyordu.

Aslan, güzelim ovayı bütün hayvanlara zindan etmişti. Çok güçlü ve acımasız olan aslanla kimse boy ölçüşemiyordu.

Bu korkuyla yaşamaya daha fazla katlanamayan hayvanlar toplandılar. Aralarında tartışıp aslana bir teklif sunmaya karar verdiler.

Hep birlikte aslanın mağarasına gidip, “Bundan sonra av peşine düşmene gerek kalmadı. İstersen her gün aramızdan kura çekerek belirleyeceğimiz bir hayvan gelip öğünün olacak,” dediler.

Bu teklif aslanın hoşuna gitti ancak kandırılmaktan çekiniyordu. Onlara şöyle dedi:

“Bu hoş bir öneri. Tabii sözünüzde durursanız... Anlarsınız ya bana bir hile yapmanızdan çekiniyorum. Şundan bundan

---

2 Özgün ismi “Aslan ve Av Hayvanları” olan bu öykü, Mesnevi, C. I, Beyit: 936 - 1362 arasından uyarlanmıştır.

çok hileler gördüm çünkü. Hem ben kendi yiyeceğimi kendim avlamaya alışmışım. Çakallar, tilkiler gibi başkasının getireceği lokmayı nasıl beklerim?!”

Hayvanlar, aslanı önerilerini kabul etmeye razı edebilmek için çok dil döktüler. Ancak aslanda onlara hemen güvenecek göz yoktu. Diritip duruyordu.

Hayvanlar aslana, yaptıkları anlaşmaya uyacaklarına dair kesin bir söz verdiler. Ona, “Hiç tasalanma, yiyeceğin her gün kesintisiz gelecek,” dediler.

Aslan, “Eğer antlaşmayı bozarsanız hiddetimden korkun,” diyerek hayvanların önerisini kabul etti.

Bu antlaşmadan sonra, her gün çekilen kura hangi hayvana isabet ederse o, koşarak aslana gidiyordu. Aslan da geleni afiyetle yiyordu.

Günün birinde kurada tavşanın ismi çıktı.

Tavşan, kendisinden beklenmeyecek kadar gür bir sesle, “Artık bu zulüm yeter!” diye bağırdı.

Diğer hayvanlar tavşanın tepkisine şaşırıldılar.

“Biz bunca zamandır verdiğimiz söz uğruna canlar feda ettik. Ey inatçı, sen bizim adımızı kötüye mi çıkaracaksın? Aman dikkat et de aslan incinmesin! Haydi, yürü git, çabuk!”

“Ey dostlar. Hepimizi bu aslanın çektirdiklerinden kurtarmam için bana biraz zaman tanıyın. Öyle bir çare bulacağım ki hepimizin canı kurtulacak,” dedi tavşan.

Hayvanlar tavşanın bu sözleri karşısında korkuya kapıldılar. Hemen ona itiraz ettiler:

“Ey akılsız! Bir tavşan olduğunu unutma! Koskoca aslana sen ne yapabilirsin?!”

Tavşan söylenen sözleri duymazdan geldi. Aklındaki planı uygulama konusunda diretti. Diğer hayvanlar tavşanın üstüne daha fazla gitmekten vazgeçtiler. Ancak onun ne yapacağını da merak ediyorlardı.

Tavşan, “Her sırrın açıklanması uygun değildir. Zira iki dudığı aşan sır yayılır,” diyerek düşüncesini açıklamaktan kaçındı.

Tavşan kasıtlı olarak oyalandı. Epey zaman geçtikten sonra da aslanın mağarasına doğru yola koyuldu.

Aslan, günlük yiyeceği geciktiği için öfkelenmişti. Mağarasında habire dolanıyor, toprağı eşeliyor ve kükrüyordu.

Sonunda tavşan uzaktan görüldü.

Korkusuzca ve çalımli bir şekilde koşuyordu. Öfkeli, çevik ve asik suratlıydı. İyice yaklaştığında, aslan kükredi:

“Hey alçak! Ben ki filleri parçaladım, ben ki başka aslanların kulağını çektim! Sen nasıl olur da beni bekletmeye cesaret edersin? Sen ne akılsız bir tavşansın! Yaklaş da bir aslanın öfkesi ne demektir, gör!”

Tavşan, boynunu büküp konuştu:

“Büyükük gösterip affedersen, özrüm var. Onun için geciktim.”

Aslan, öfkeyle söylenmeye devam etti:

“Ne özrü? Şahların huzuruna bu zamanda mı gelinir? Ahmağın özrünü dinlemek bize yakışmaz!”

Tavşan, yalvarmayı sürdürdü:

“Dinle! Ben sabah erkenden yola düştüm. Yanımda bir başka tavşan ile buraya geliyorduk. Arkadaşlar, senin için onu bana yoldaş etmişlerdi. Arkadaşım şişmanlıkta da güzellikte de benim iki katımdı. Fakat yolda daha önce görmediğimiz

bir aslan yolumuzu kesti, bize sataştı. Ben ona sana geldiğimi söyledimse de beni dinlemedi. ‘O da kim oluyor? Gelsin de kimin daha güçlü olduğunu görsün!’ dedi. Bizi paramparça etmekle tehdit etti. O zaman, ‘Ne olur, bizi bırak da senden ona haber götürelim,’ dedim. Dileğimi, arkadaşımı yanında rehin bırakmak şartıyla kabul etti. Çok yalvarsak da hiç fayda etmedi. Yoldaşımı alıkoyup beni serbest bıraktı.”

Tavşan, sözlerinin etkisini artırmak için kısa bir süre sustu. Aslan onu dikkat ve şaşkınlıkla dinliyordu. Giderek sinirlendiği de gözlerinden belliydi. Tavşan ağlamaklı, etkileyici bir ses tonuyla konuşmaya devam etti:

“Sana geldiğimiz yol bundan böyle o aslan tarafından kapatılmıştır. Sana günlük yiyecek lazımsa o aslandan kurtulmalısın.”

Aslanın aklı karışmış ve öfkelenmişti.

“Haydi, gel bakalım,” dedi. Doğru söylüyorsan düş önüme! Onun da cezasını veririm, onun gibi yüzlercesinin de... Ama yalan söylüyorsan eğer, çekeceğin cezayı sen düşün!” dedi.

Tavşan, planını gerçekleştirmek için kılavuz gibi öne geçti. O önde aslan arkasında önceden belirlediği bir kuyuya doğru yola çıktılar.

Kuyuya yaklaşınca tavşan yavaşladı. Aslanın arkasından arkasından yürümeye başladı.

Aslan bağırdı:

“Niçin geride kaldın, öne geçsene!”

Tavşan, “Padişahım,” diye inledi. “O hain beni öyle korkuttu ki dizlerim tir tir titiyor, ayaklarım geri geri gidiyor. Lütfen beni affedin, beni öne geçirmeyin.”